

kultur og medier

Nyhetsleder kultur
Jan H. Landro
 tlf. 55 21 46 97 – epost: kultur@bt.no

Fra kaos til musikk i Korskirken

konsert **kirkemusikk**

Joseph Haydn: «Skapelsen»
 Bergen Oratoriekor
 Bjørgvin Kirkemusikks Orkester
 Solister: Marita Sjøberg, Sissel Vist, Fredrik Akselberg og Halvor Festervoll Melien
 dirigent: Magnar Mangersnes
 Korskirken

Overbevisende oratorium med glitrende sopran

I begynnelsen var kaos. Og kaos blir musikk i den bemerkelsesverdige åpningen av Joseph Haydns oratorium «Skapelsen». Om det ikke klinger like kaotisk i våre ører, ble den vandrende, tvetydige harmonikken i denne ouverturen på Haydns tid oppfattet som på grensen mot det formløse. Hos Haydn er kaos ordløs instrumental-musikk. For, som vi vet, den jødisk-kristne guden skaper verden gjennom sine ord. Det er først på ordet «lys», utformet som et Big Bang i kor og orkester, at den fromme Haydn lar skapelsen ta til for alvor.

Rollene som erkeenglene Gabriel, Rafael og Uriel som forteller om skapelsen, ble sunget av henholdsvis Marita Sjøberg, sopran, Halvor Festervoll Melien, bass, og Fredrik Akselberg, tenor. Festervoll Melien har en fin ro over fremføringen. Stemmen klinger uanstrengt og rent, og han lar tonene få klinge ut og pausene puste uten å forhaste seg. I enkelte partier mangler imidlertid stemmen noe volum. Fredrik Akselberg sang stødig og godt, uten å briljere.

Det gjorde derimot sopranen Marita Sjøberg. Sjøberg leverte en glitrende prestasjon som løftet hele konserten flere hakk. Ikke bare hadde hun en vakker, naturlig klang i stemmen, musikalitet i den tydelige bruken av dynamikk og kontroll på hurtige løp og ornamenter. I tillegg hadde hun også en stemmekraft som bar gjennom alle Haydns mektige utladninger.

Bergen Oratoriekor gjorde en solid figur, hvor alle innsatser kom presist og tydelig. Oratoriekorets styrke er en sopranrekke som virkelig lar seg høre, mens herrestemmene kan bli noe utydelige. Koret kan også gjøre enda mer ut av dynamiske kontraster. Bergen Kirkemusikks Orkester lå som et stødig fundament under det hele, under Magnar Mangersnes' sikre ledelse.

GEIR REGE

■ Harald Eias programserie på NRK, «Hjernevask», har provosert samfunnsforskere og begeistret biologer.

■ BT har bedt en sosiolog og en biolog ved Universitetet i Bergen om å anmelde boken «Født sånn eller blitt sånn».

Makkverk eller pensum?

bok **sakprosa**

Harald Eia og Ole Martin Ihle
 «Født sånn eller blitt sånn»
 Gyldendal Forlag

Klarer ikke gi noe klart svar

Eia og Ihle ønsker «å vise hvorfor Darwin kan gjøre bedre rede for mange menneskelige og sosiale fenomener enn de kulturforklaringene vi i dag lærer i samfunnsfagene». De vil ikke «gjemme seg bak klisjeen om at det er et komplekst samspill mellom arv og miljø», men har ambisjoner om å si noe om hva som er hva. Gjorde de noe av dette?

I første rekke drøfter de forklaringer på kjønnsforskjeller. De presenterer funn fra noen få biologiske studier og fra intervjuer med biologisk orienterte forskere, som alle gir uttrykk for at biologisk kjønn ikke er skjebne, men en kraftig påvirkningsfaktor som må være dersom vi skal forstå kjønnsforskjeller i samfunnet. Så presenteres synspunkter fra norske kjønnsforskere som ikke vil gå med på noe annet enn at «kjønn er en sosial konstruksjon», noe som i denne sammenheng får dem til å fremstå som ideologisk forblindet. Og ut fra empirien og argumentasjonen som presenteres, er det lett å gå med på at vi

bok **sakprosa**

Harald Eia og Ole Martin Ihle
 «Født sånn eller blitt sånn»
 Gyldendal Forlag

Bedre enn tv-serien

Denne våren har vi opplevd en av tidenes mest omdiskuterte TV-serier i Norge. Lenge før første episode av «Hjernevask» kom hjem til oss, var Eia & Ihle sterkt kritisert. Til og med redaktøren i forskning.no ba oss i forkant ta serien med en god klype salt. Mine to hovedreaksjoner er imidlertid at jeg er imponert over hvilken innsikt de to forfatterne har skaffet seg i biologi og evolusjonspsykologi, og at jeg synes synd på de norske forskerne som i episode etter episode har gjort skrekkelig dårlig inntrykk på TV.

Harald Eia og Ole-Martin Ihle har skrevet en meget leseverdig bok. Temaene boken tar opp er de samme som i «Hjernevask». Jeg vil si at boken er bedre enn serien av to grunner: De norske forskerne får ikke så stor plass i boken som i serien, og de undersøkelser som serien bygger på, blir grundigere presentert og diskutert i boken.

Boken forutsetter ingen andre

vil forstå kjønnsforskjeller bedre om vi satses på et «både-og» – det vil si at vi går ut fra at både biologi og sosial kontekst har betydning. Boken klarer likevel ikke å gi noe klart svar på «hva som er hva», slik ambisjonen var. Vi får bare enda en gang slått fast at kjønnsforskjellene er et resultat av et komplekst samspill mellom arv og miljø.

Når det gjelder klasse- og raseforskjeller, ser det imidlertid verre ut, om vi skal tro forfatterne. Her slår de bombastisk fast at atferdsgenetikken viser at verken miljø eller foreldrenes oppdragelse former mennesket, og at den klassemobiliteten vi har hatt i vårt land i de senere tiår er basert på personlighet og intelligens som i stor grad er arvet.

Og i dag bør vi godta den ubehagelige sannheten at det kanskje finnes et genetisk grunnlag for raseforskjeller i intelligens, slik dette blir formidlet i boken «The Bell Curve» av statsviteren Murray og psykologen Herrnstein i 1994.

Disse forfatterne hadde ikke selv forsket på sammenhengen mellom gener og IQ og ble møtt med en storm av kritikk. Eia og Ihle er inne på dette, men får ikke frem at denne kritikken beror på grunnleggende uenigheter både

ferdigheter enn leselyst. Språket er meget godt og forfatterne evner å ta med seg leseren inn i tema som leseren ikke har grublet over hittil i livet. Den er langt fra en lærebok, men kan sette den nysgjerrige på sporet etter videre lesning.

Er dette en viktig bok? De som har studert biologi ved UiB i et halvt år skal ha fått med seg nesten alle temaene Eia og Ihle tar opp (men vi dykker ikke så grundig inn i menneskearten). Boken er viktig dersom det virkelig er slik at ledende norske samfunnsvitere, humanister og filosofer ikke er kjent med dette, og attpåtil reagerer negativt på stoffet. Jeg har lenge lurt på hva de er redde for, og boken gir et svar. Eia og Ihle sier at ønsket om å kunne forsvare det politisk korrekte fører ofte til at «bør» og «er» er blitt forvekslet. Jeg forteller biologistudentene at det ikke finnes en gyldig overgang fra «er» til «bør», altså at fordi om noe er slik i naturen, kan vi ikke si at det er rett eller godt at det er slik. Selv om vi har evolusjonære grunner til at det finnes urettferdighet, forsvarer vi det ikke moralsk eller politisk.

om hvordan IQ bør måles og forskjeller fortolkes. Heller ikke når det gjelder dette temaet kommer forfatterne noe nærmere sitt mål om å si «hva som er hva» når det gjelder biologi og kultur. I stedet blir konklusjonen det de selv kaller «en moralsk kuvending»:

De fleste genetiske forskjeller er individuelle forskjeller. Og til tross for disse individuelle forskjeller har vi likevel én ting felles: Vår menneskelige natur.

Om forfatterne hadde brukt sin kritiske sans i forhold til biologisk forskning, eller gått inn på forskning fra nye områder som for eksempel epi-genetikk, hadde de vært nødt til å konkludere med at forestillingen om et komplekst samspill mellom arv og miljø ikke er en klisje, men en erkjennelse som i økende grad er i ferd med å få innpass i genetisk forskning.

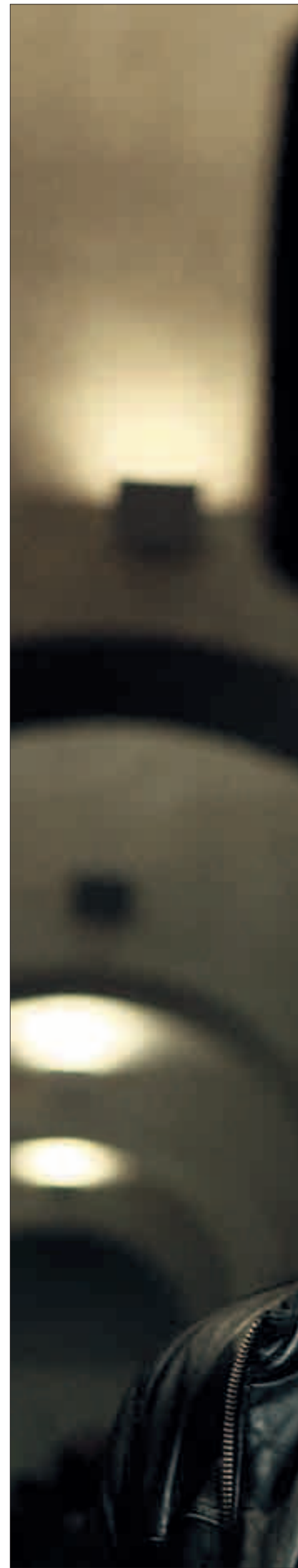
Bare en slik innsikt kan i dag gi grunnlag for forskningssamarbeid mellom biologer og samfunnsforskere basert på gjensidig respekt og forståelse for så vel likheter som ulikheter i de enkelte fagenes kriterier for god forskning.

KARI WERNES, PROFESSOR,
 SOSIOLOGISK INSTITUTT, UIB

«Biologisme» kaller våre kritiker det når de føler at vi kommer for nær dem. Eia og Ihle mener imidlertid å ha dekning for at flere samfunnsforskere har gått andre veien ved å insistere på at naturen og mennesket er slik det bør være. Dersom dette er sant ut over noen få kuriøse eksempler, så er det alvorlig.

Det er ikke biologer som skal bedrive samfunnsforskning, men de som gjør det bør kjenne den arten de studerer. UiB har i år satt i gang ny tverrfaglig undervisning i «dannelse». Dette bør etter mitt syn utvides og bakes inn i et sterkt revidert *examen philosophicum*. I tillegg til bokens temaer bør alle UiBs studenter få tenke gjennom de evolusjonære røttene våre til samarbeid, bevissthet, moral og religiøs sans. For ti millioner år siden levde en ape i Hellas som kanskje er forløperen for oss og de store afrikanske apene. Vi skal ikke bare spørre hva som har skjedd med oss siden de greske filosofene, men siden den greske ape.

JARL GISKE, PROFESSOR,
 INSTITUTT FOR BIOLOGI, UIB

ARV OG/ELLER MILJØ: Harald Eia og Ole Martin Ihles